

Виолета НИКОЛОВСКА
Факултет за образовни науки
Универзитет „Гоце Делчев“
Штип, Македонија

ФРАЗЕМИТЕ СО КОМПОНЕНТА *ГЛАВА* ВО МАКЕДОНСКИОТ И ВО РУСКИОТ ЈАЗИК

Апстракт: Во когнитивната лингвистика, посебно место им се дава на концептуалните механизми метафора и метонимија (Lakoff and Johnson 2003; Kövecses 2002). Метафората се определува како пренос од еден (изворен) домен на друг (целен) домен. Метонимијата се определува како когнитивен процес во кој еден поимски ентитет, *средството*, му овозможува ментален пристап на друг поимски ентитет, *целта*, во рамките на ист домен или идеализиран когнитивен модел. Концептуалната метафора е една од човековите способности со кои се конструира значењето. Во овој труд ќе се задржиме на значењето на лексемата *глава*, поточно на развојот на полисемијата на оваа лексичка единица и тоа од аспект на когнитивните процеси метафора и метонимија. Ќе го разгледаме учеството на овие когнитивни механизми и во градењето на фразеолошките единици што ја содржат како компонента оваа лексема во македонскиот и во рускиот јазик, воочувајќи ги сличностите и разликите во когнитивната слика за светот што ја одразуваат овие два јазика.

Клучни зборови: значење, полисемија, концептуална метафора, концептуална метонимија, глава

Во „Толковниот речник на македонскиот јазик“ (ТРМЈ), том I (А-Ж) (2003: 342-343) за лексемата *глава*, приведени се десет значења: 1. Дел од телото на човек или на животно во кој се наоѓа мозокот. *Ги наполни градите со воздух и ја нурна главата во водата*; 2. Ум, разум, памет, мозок. *Во главата му се мешаа разни мисли*; 3. (прен.) Живот на човекот. *Гледај, да не изгубиш глава!*; 4. а) Поединец, индивидуа, лице. *Во таа борба паднаа најхрабрите глави*; б) Животно. *Имаше осумдесет глави овци*; 5. Раководител, водач, главатар. *Ние бевме разбиена војска, а нејзе ѝ е допуштено да нема глава*; 6. Дел од книга, поглавје, партија, оддел. *Романот содржи единаесет глави*; 7. Долен дел од растение, главица. *Кромидот беше со крупни глави*; 8. Горен, преден дел на предмет (клинец, шајка и сл.). *На гредите главите од шајките ’рѓосале*; 9. Како мерка за висина. *Тој беше за глава повисок од другите*; 10. Реверс на монета. *Со глава-писмо одлучуваа кој ќе биде прв*.

Првото значење е основно. Во останатите ги среќаваме когнитивните механизми метафора и метонимија, во поголем степен механизмот метонимија.

Во когнитивната лингвистика, посебно место им се дава на концептуалните механизми метафора и метонимија (Lakoff and Johnson 2003; Kövecses 2002). Золтан Кевечеш (2002: 145) метафората ја определува како пренос од еден (изворен) на друг (целен) домен. Метонимијата пак, според него е когнитивен процес, во кој еден поимски ентитет, *средството*, му овозможува ментален пристап на друг поимски ентитет, *целта*, во рамките на ист домен, или идеализиран когнитивен модел. Според Кевечеш, метонимијата делува во рамките на еден когнитивен домен. Во когнитивната лингвистика, концептуалната метафора е една од човековите способности со помош на кои се конструира значењето. Таа е појава што се наоѓа во умот, не во јазикот (во јазикот се нејзините изрази, манифестации). Со неа се поврзуваат два домена на

човечкото знаење, на пр. *кавга* и *војна*: *Кавгата е војна*. Метафората се дефинира како разбирање на еден концептуален домен во рамките на друг концептуален домен. Концептуалниот домен А е концептуален домен Б: *Кавгата е војна*, *Љубовта е патување*, *Идеите се храна*, *Теориите (и аргументите) се згради*, *Гледањето е допирање*, *Очите се екстермитети*, *Очите се контејнери за емоции*, *Емоционалниот ефект е физички контакт* итн. (Lakoff and Johnson 2003; Kövecses 2002). Концептуалниот домен е која било кохерентна организација на искуството. На пр., ние имаме кохерентно организирано знаење за патувањата и на него се потпираме во разбирањето на љубовта¹.

Значењата 2. Ум, разум, памет, мозок; 3. Живот на човекот; 4. а) поединец, индивидуа, лице и б) Животно; 5. Раководител, водач, главатар можеме да ги сметаме за примери на концептуална метонимија. Во значењето под реден број 2, главата стои за умот, разумот, паметот, мозокот. Физичкото (физиолошкото) стои за умственото (психолошкото). Конкретното стои за апстрактното. Базичен принцип на метонимијата е контигвитетот (contiguity) или блискоста, за разлика од сличноста (similarity) која лежи во основа на метафората. Блискост помеѓу физиолошкото (телесното) и умственото постои. Споменатите умствени процеси се одвиваат во главата. Затоа, сметаме дека можеме да кажеме дека *Главата стои за расудувањето (умот, разумот, паметот)* е пример за концептуална метонимија. Метонимијата во последниот дел од дефиницијата на значењето под реден број 2 е уште поочигледна: тука станува збор за однос ЦЕЛИНА – ДЕЛ: *Главата (целината) стои за мозокот*² (делот од целината). Посложена е метонимијата во значењето под реден број 3, во која *Главата стои за животот*. Во ТРМЈ ова значење е квалификувано како преносно, што упатува на метафора. Сепак, сметаме дека тука не се работи за два различни домени, при што едниот домен (целен) се разбира во рамките на другиот домен (изворен), туку се работи за еден покомплексен однос на дел (*главата*) наспрема целина (*животот*)³. Во значењата 4 и 5, каде *главата* како дел стои за целината *поединец, индивидуа, лице; животно; раководител, водач и главатар* метонимискиот однос е очигледен⁴. Во значењата *раководител, водач и главатар* можеме да пронајдеме и елементи на сличност, кои се карактеристични за метафората: како што *главата* раководи со телото и расудувањето во животот, така *раководителот, водачот и главатарот* раководат во своите домени со другите луѓе. И самата мотивациска основа на изведениот збор *главатар* зборува за тоа.

Всушност, и разликата помеѓу метафората и метонимијата, иако на неа се инсистира во когнитивната лингвистика, не треба да се сфати премногу остро. Аристотел, метонимијата, заедно со синегдохата, ја категоризирал во една од четирите категории на метафора (Panther and Radden 1999: 1). Хосенс (Goossens 1990) го воведува поимот метафтонимија. Во него тој го обединува заедничкото делување на концептуалната метафора и метонимија. Односите меѓу метафората и метонимијата, според него, можат да бидат: 1. Метафора од метонимија; 2. Метонимија во метафора;

¹ Кевечеш (Kövecses 2002: 4) како пример ја дава концептуалната метафора *Животот е патување* и согласно со неа разбирањето на животот во рамките на знаењата за патувањето.

² Како орган во кој се одвиваат споменатите психофизиолошки процеси на расудување.

³ Неопходната блискост (contiguity) како неопходна за постоењето на концептуалната метонимија ја наоѓаме и во фактот дека мозочната смрт е навистина смрт за човекот. Престанокот на работата на срцето може да биде привремен и човекот повторно да се анимира во живот.

⁴ И ние во оваа статија, се определуваме односот ДЕЛ ЗА ЦЕЛИНА, како и Лејкоф и Џонсон (Lakoff and Johnson 2003: 36) да го сметаме за посебен случај на метонимија, а не за пример на синегдоха, како што се прави во традиционалната реторика.

3. Метафора во метонимија и 4. Деметонимизација во метафората. За значењето 5. *раководител, водач и главатар* би можеле да кажеме дека е метафора во метонимија.

За разликите меѓу метафората и метонимијата би можеле да кажеме: метафората е сфаќање на едно нешто во рамките на друго нешто, со примарна функција на разбирање; метонимијата е стоење на еден ентитет за друг ентитет, со примарна референцијална функција (Lakoff and Johnson 2003: 36).

За значењата 7 и 8 од ТРМЈ би можеле да кажеме дека се добиени во поширока смисла метафорично, по пат на сличност меѓу човечката глава и предметот, поточно неговиот именувам дел: *долен дел од растението, главица* и *горен*, преден дел од предмет (клинец, шајка и сл.). Значењето е доволно усталено, па покрај него не можеме во речниците да ја сретнеме ознаката (прен.). Според Станојевиќ и Паризоска (Stanojević i Parizoska 2005: 704-705) се работи за деметафоризација на значењето, пооради доволна усталеност во неговата употреба, која најдобро ја илустрира лексикографијата. Според овие автори, кога метафоричното значење на некој збор ќе стане доволно усталено за да се јави како едно од значењата во речник, процесот на деметафоризација започнал. Како пример го наведуваат за лексемата *нога* значењето 'дел на кој некој предмет стои', регистрирано во речникот на Аниќ (Аниќ 2004)⁵.

Толковниот речник на рускиот јазик (ТРРЈ) (Ожегов и Шведова 1993: 137) ги бележи истите концептуални механизми при развојот на полисемичноста на лексемата *голова*. Првото е основното значење 1. Дел од телото на човекот (или животното) што се состои од черепот и лицето (кај животните муцка); кај без'рбетниците преден, соодветно издвоен дел од телото со органи за чувствување и кружен отвор. *Голову повесить, понуришь*⁶. Второто значење е исто така, конкретно, можеби и хомонимно - 'череп': *Рамен в голову и лицо. Надеть на голову. Держаться за голову. Схватиться за голову*⁷ и др. Во третото значење, исто како и во македонскиот јазик, главата стои за умот, расудувањето. И во рускиот јазик се развила концептуална метонимија во која го имаме конкретното за апстрактното, физичкото (физиолошкото) за умственото (психолошкото). И овој концептуален механизам можеме да го разгледуваме како пример за метафтонимија, во кој во метонимијата имаме метафора, со оглед на тоа што при метафората, апстрактниот домен се разбира во рамките на конкретниот домен. Концептуалната метафора содржи поапстрактен концепт како целен домен, а поконкретен или физички концепт како нејзин изворен домен (Kövecses 2002: 7). Во метафоричните концепти *Кавгата е војна, Љубовта е патување*⁸ кавгата и љубовта се поапстрактните концепти од војната и патувањето. Примери за значењето 'ум, расудување'⁹: *Человек с головой, Совсем без головы кто-н., В голову ничего не идет кому-н., Что-то с головой у кого-н., Из головы нейдет кто-что-н., Из головы вон, из головы вылетело*. Во четвртото, петтото и шестото значење, како и во македонскиот јазик, главата, како дел, стои за целината: 4. Човек како носител на некакви идеи,

⁵ ТРМЈ, том III, Л-О (2006: 400) исто така го регистрира ова значење на лексемата *нога*, со тоа што упатува на специјализираната лексема, поставена како посебна речничка статија – *ногалка*.

⁶ Авторите на речникот, како преносно, тука го приведуваат и значењето: *Прийти в уныние* - 'да се падне во уныние'. Ова значење, во нашиот текст ќе биде разгледано подолу, во рамките на анализата на фразеолошките изрази. Подолу ќе бидат разгледани и тука наведените примери *С высоко поднятой головой и Склонить (обнажить) голову перед кем – н.*

⁷ Кон последниов пример, авторите го приведуваат преносното разговорно значење 'се ужасне'. И на ова место можеби би можеле да го побараме концептуалниот однос на метонимија, при која ДВИЖЕЊЕТО СТОИ ЗА ЧУВСТВОТО КОЕ ГО ПРЕДИЗВИКАЛО.

⁸ Примерите се од Lakoff and Johnson 2003.

⁹ Примерите се од ТРРЈ (Ожегов и Шведова 1993).

погледи, способности, својства: *Светлая, умная г., Горячая г.* 5. Во Царска Русија, назив на некои воени, административни и изборни началнички должности, но и лица што ги *извршуваат* тие должности: *Стрелецкий г., Волостной г., Городской г., Г. управы.* 6. Раководител, началник (разг.): *Всему делу г. кто-н., Сам себе г.* Седмото и осмото значење во ТРРЈ се аналогни со значењата 7 и 8 во ТРМЈ: Преден дел од нешто што се движи и се растегнува – *Г. пехотной колонны, Г. кометы, Вагон в голове состава. Идти в голове (впереди цепочки людей, отряда; также перен. – возглавлять какое-н. дело, начинание);* Прехранбен продукт во форма на топка, конус – *Г. сахару, Г. сыру.* Се работи за демегафоризирани концепти, поради нивната доволна усталеност во употребата, базирани на сличноста помеѓу главата (нејзиниот облик и позиција во однос на телото на човекот) и именуваните појави.

Во текстот што следува ќе ги разгледаме фразеолошките изрази што ја содржат компонентата *глава* во македонскиот и во рускиот јазик¹⁰. Ги класифициравме според когнитивните механизми (според принципите на когнитивната лингвистика, првенствено претставени во Lakoff and Johnson 2003 и Kövecses 2002) изразени во нив.

1. Фраземи во кои доаѓа до израз концептуалната метафора *Главата е контејнер што може да се наполни со мисли, идеи.*

а) Не ми влегува в глава. Не му излегува од глава. Му ја наполни главата. Има бубачки во главата. Не ми оди в глава. Му ја наполни главата со бумбари. Му брчат муви во главата. Има мушички во главата.

Во последните примери, мислите се претставени како инсекти и тоа им дава негативна конотација. Мислите се надвор од главата и влегуваат во неа во облик на инсекти. Мислите се неразумни. Во овие примери, би можеле да зборуваме за метафора во метафората: *Мислите, идеите се објекти што се движат*¹¹.

б) Му удри крвта во главата. Му удри виното во главата. Му удри власта во главата.

Во примерите под б), главата е претставена како контејнер, која може да прими нешто во преголема количина и тоа да му го замати правилното расудување на човекот, да го зашемети. Најтипичен пример е *Му удри виното во главата*. При тоа, освен во примерот со виното, не е исклучена инволвираност на волјата на човекот, неговите посакувања во процесот на „зашеметувањето“. Прикажан е патот од срцето до главата. Она што срцето го посакува во преголема мера (за што сведочи глаголската синтагма *му удри*) го зашеметува умот, го помрачува расудувањето: *Му удри власта во главата*. Во примерот *Му удри крвта во главата* го имаме тој причинско-последичен однос на силна емоција која патува од срцето до главата, при што во фразеолошкиот израз е прикажан и физиолошкиот момент.

в) Главата, како дел од телото е контејнер за умот, како елемент на духовното, психолошкото: *Бери ум в глава. Не му сече умот во главата.*

¹⁰ Како извори за примери за ексцерпција ни послужија, покрај споменатите толковни речници на македонскиот и рускиот јазик и фразеолошките речници на С. Велковска (Велковска 2008) и В. П. Жуков (Жуков 1980).

¹¹ Илустрирајќи ги со соодветни јазични изрази, Лејкоф и Џонсон (Lakoff and Johnson 2003: 46-48) во врска со идеите ги приведуваат следните концептуални метафори: *Идеите се храна, Идеите се организми – луѓе и растенија, Идеите се продукти, Идеите се продукти (што може да се купат или продадат), Идеите се ресурси, Идеите се пари, Идеите се инструменти за сечење, Идеите се модни феномени.*

И во рускиот јазик сретнавме фраземи кои ја отсликуваат концептуалната метафора *Главата е контејнер што може да се наполни со мисли, идеи: В голову нечего не идет кому-н., Из головы нейдет кто-что-н., Из головы вон, из головы вылетело, Голова варить у кого* – некој е умен, остроумен, снаодлив¹².

Како пример за оваа метафора можеме да го земеме и јазичниот израз: *Во главата му е каша*.

2. Ориентациски метафори

Лејкоф и Џонсон (Lakoff and Johnson 2003: 14 – 21) го воведуваат и поимот ориентациски метафори. Се работи за метафоричен концепт во кој еден концепт не се структурира во рамките на другиот, туку се организира цел систем концепти едни во однос на други. Повеќето од овие концепти имаат врска со спацијалната ориентација (горе – долу, внатре – надвор, напред – назад, централно – периферно и сл.). Овие спацијални ориентации потекнуваат од фактот дека имаме тела од таков тип каков што имаме и дека тие функционираат како што функционираат во нашето физичко опкружување. Ориентациските метафори му даваат на концептот спацијална ориентација. Лејкоф и Џонсон ги приведуваат следниве ориентациски метафори: *Среќата е горе. Тагата е долу. Свесното е горе. Несвесното е долу. Здравјето и животот се горе. Болеста и смртта се долу* итн. Според нив, овие метафорични ориентации не се случајни. Тие имаат основа во нашето физичко и културно искуство. На пр., тагата и депресијата обично го свиткуваат човекот во неговото држење. Среќата и позитивните чувства го прават човека исправен. Заспаните луѓе, болните и умрените се легнати (долу), додека будните, здравите и живите се исправени (горе). Како сумирачка, Лејкоф и Џонсон ја поставуваат метафората: *Доброто е горе, Лошото е долу*, со оглед на тоа што среќата, здравјето, животот, контролата – нештата што го карактеризираат она што е добро за личноста се горе.

Оваа ориентациска метафора ја сретнавме и кај фраземите со компонента *глава*: *со крената глава* – достоинствено, гордо; *наведне глава, приклони глава* – се покори; *крене глава* – излезе од проблеми, се поврати од некоја лоша состојба; *Главата горе!* – биди храбар, достоинствен, оптимист. Позитивните чувства што личноста ги носи сама за себе се огледуваат во фраземите: *некој е со главата во облаците, ја држи главата високо*. Дополнителното значење на овие фраземи е неодобрувањето на тоа мислење од страна на лицето што ја комуницира оваа фраза. Пример за оваа ориентациска метафора би бил и фраземот: *ја наведнал / обесил главата како мисир*, при што и самата определба *како мисир*, со иронична, потсмешлива конотација, покажува нешто што не е добро, среќно, достоинствено – ‘се замислил многу, се загрижил за нешто’.

Во рускиот јазик ги сретнавме следните илустрации на оваа метафора: *голову повесить, понурить* – падне во униение; *с високо поднятой головой* – гордо; *вешать голову* – паѓа во униение, очајува; *склонить (обнажить) голову перед кем-н.* – изразува уважување, преклонение¹³.

¹² Во последниов пример, главата е прикажана како контејнер во кој се преработуваат идеите, мислите. Се работи за метафора за расудувањето, разбрано како варење на идеите. Оваа концептуална метафора се надоврзува на концептуалната метафора на Лејкоф и Џонсон – *Идеите се храна* (Lakoff and Johnson 2003: 46; Kövecses 2002: 4).

¹³ Во последниов пример, можеме да зборуваме и за присуство на метонимија: ДВИЖЕЊЕТО СТОИ ЗА ОДНОСОТ (ПОЧИТТА) ШТО СЕ ИЗРАЗУВА. Се оддава некому важност со мал гест на

3. Фраземи во кои доаѓа до израз концептуалната метонимија ГЛАВАТА СТОИ ЗА ЖИВОТОТ (делот за целината)

Му отиде главата. Става глава в торба. Едвај извлече жива глава, Летаат глави, Падне глава, Гарантира со глава, Ќе плати со глава, Не играј си со главата.

Со посложена семантичка структура е фразеолошкиот израз *Триста бричови по главата ни поминале* – сме биле во многу животни опасности, кој содржи компарација со физичката појава на оваа слика.

Подалечна врска со животот имаме во следниве фраземи: *му дојде на глава* – се случи и во неговиот живот, *и на твоја глава* – да се случи и во твојот живот.

Руски фраземи што се илустрација на овој концептуален механизам се: *Головы не жалеть* – не го жали животот; *Головой отвечать (за кого-что)* – одговара со глава, со живот, сноси полна одговорност за некој или нешто.

4. Фраземи во кои доаѓа до израз концептуалната метонимија ГЛАВАТА СТОИ ЗА СТАРЕШИНАТА, РАКОВОДИТЕЛОТ, ЧОВЕКОТ.

Глава на куката (мажот е глава на куката); Рибата смрди од главата;

На руска страна, сретнавме повеќе фраземи во кои ГЛАВАТА СТОИ ЗА ЧОВЕКОТ (делот за целината): *позор на чью голоову*¹⁴ - срам на нечија глава; *с больной головы на здоровою валить* – (со негативна конотација) ја префрла вината од виновниот на невиниот¹⁵; *с головы (взять, получить)* – од глава да земе, добие (*Приходится по рублю с головы.*); *Через чью голову действовать* – да се дејствува одминувајќи некој, не известувајќи ги заинтересираните лица.

5. Фраземи во кои доаѓа до израз концептуалната метонимија ГЛАВАТА СТОИ ЗА РАСУДУВАЊЕТО (физичкото, физиолошкото за умственото).

*Бега како без глава; Изгуби глава*¹⁶.

И кај овие примери може да се среќаваме со механизмот на метафтонимијата. Во концептуалниот механизам на метафората апстрактното (целниот домен) се разбира во рамките на конкретното (изворниот домен). Во нашите примери конкретното стои за апстрактното, физичкото за умственото.

Со прегледот што го прикажвме не ги опфативме сите фраземи со компонента *глава* во македонскиот и во рускиот јазик. Ги прикажавме само оние кои ги отсликуваат концептуалните механизми по кои го структурираме нашето знаење и кои наоѓаат израз во нашиот јазик. Се работи за концептуалните механизми метафора и метонимија, кои како што видовме во не мал број на случаи и се преклопуваат. Овие механизми се добро истражени во рамките на когнитивната лингвистика. Споредбата меѓу фраземите во македонскиот и во рускиот јазик покажа дека македонскиот и рускиот народ, како словенски се културно блиски. Повеќето концептуални

себеунижување. Метонимично, главата стои за одговорноста во фразеолошкиот израз *на мою голову* – на моја одговорност (но и: на моја беда, несреќа, мака). Различна е семантиката на македонското (*ај и*) *на твоја, негова глава*, која претставува благослов 'да ти се случи (доброто) и на тебе, него и сл.'. И во македонскиот фразем имаме пример за концептуална метонимија, во која главата стои за човекот, личноста (делот за целината). Главата стои за расудувањето во рускиот фразем: *есть (имеется) голова на плечах (у кого)* – некој е доволно умен, снаодлив, сообразителен.

¹⁴ Главата стои не само за целиот човек, туку и за неговото расудување, бидејќи оттука доаѓа причината за срамот.

¹⁵ Во примеров се содржи и метафората: *Виновната глава / човек е болна глава. Невината глава / човек е здрава глава / човек.*

¹⁶ Овој фразем можеме да го сретнеме со различни значења: 1. Загине; 2. Се збуни, се избегуми; 3. (по некој) Се заљуби. Во случајов, мислиме на второто значење, иако и при третото значење би можело да се случи заљубениот да ја изгуби моќта за правилно расудување.

механизими имаат паралела во двата јазика. Во нашите култури, искуства, главата, по аналогија на нејзината улога во рамките на телото на човекот (конкретното за апстрактното) се употребува со значење на раководство, старешинство. Таа многу често, со оглед на нејзиното значење за животот на човекот, стои за целиот човек, за неговиот живот и расудување. Во процесот на мислење, таа се разбира како контејнер кој содржи идеи и мисли кои во него се преработуваат. Мислите се разбираат како независни ентитети кои можат да се движат, да дојдат до нечија глава (*да му паднат на ум на некого*). Негативните мисли земаат облик на инсекти: *бубачки, мушички, бумбари*.

Користена литература

Толковен речник на македонскиот јазик. Ред. Кирил Конески, III. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“, 2006.

Anić V. 2004. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb: Novi Liber.

Goossens, L. 1990. “Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Figurative Expressions for Linguistic Action”, *Cognitive Linguistics 1*, pp. 323-340.

Kövecses Z. 2002. *Metaphor. A Practical Introduction*, Oxford: Oxford University Press.

Lakoff G. and M. Johnson. 2003. *Metaphors we live by*, Chicago: University of Chicago Press.

Panther K-U. and G. Radden (eds.). 1999. *Metonymy in Language and Thought*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins.

Stanojević M-M. i J. Parizoska. 2005. “Konvencionalne konceptualne metafore i idiomatičnost”, *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike: zbornik*, Zagreb/Split: Hrvatsko društvo za primenjenu lingvistiku, str. 701-712.

Извори

Велковска С. 2008. *Македонска фразеологија со мал фразеолошки речник*, Скопје: С. Велковска.

Жуков В. П. 1980. *Школьный фразеологический словарь русского языка*, Москва: Просвещение.

Ожегов С. И. и Н. Ю. Шведова. 1993. *Толковый словарь русского языка*, Москва: Азъ.

Толковен речник на македонскиот јазик. Ред. Кирил Конески, I. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Виолета НИКОЛОВСКА

ФРАЗЕМЕ СА КОМПОНЕНТОМ *ГЛАВА* У МАКЕДОНСКОМ И РУСКОМ ЈЕЗИКУ

(резиме)

У когнитивној лингвистици, значајно место заузимају концептуални механизми метафора и метонимија. Метафора се дефинира као пренос са једног (изворног) домена на други (циљни) домен. Метонимија се дефинира као когнитивни процес у коме један концептуални ентитет, средство, омогућава ментални приступ другом концептуалном ентитету, циљноме, у оквирима истог домена или идеализованог когнитивног модела. Концептуална метафора је једна од човекових способности са којима се конструира значење. У овом труду, анализирали смо значење лексеме *глава*, тачније развој полисемије ове лексичке јединице са гледне тачке когнитивних процеса метонимије и метафоре. Утврдили смо да у процесу развоја полисемије лексеме *глава* доминантну улогу има когнитивни механизам метонимија: глава стоји за концепт живота, појединца, индивидуе, животиње, руководиоца, носиоца административних и начелничких дужности. Што се тиче фразема са компонентом *глава*, утврдили смо да и у македонском и у руском језику они отсликавају исте механизме метафоре и метонимије, што сведочи о блискости менталитета и културе двају словенских народа: македонског и руског.